

روستا و توسعه، سال ۲۳، شماره ۹۱، پاییز ۱۳۹۹

DOI: 10.30490/RVT.2020.321284.1135

ارائه مدلی برای بهبود توسعه کارآفرینی روستا: مطالعه موردی شهرستان شازند

طاهره شرقی^۱، فاطمه سادات باقری^۲، مهناز محمدزاده نصرآبادی^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۴/۱۰ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۱/۲۱

چکیده

ایجاد اشتغال و بهبود فرآیندهای زمینه‌ساز فضای کارآفرینی در مناطق روستایی یکی از ضروریات برنامه توسعه پایدار روستایی است. هدف تحقیق حاضر ارائه مدلی برای بهبود توسعه کارآفرینی روستا در شهرستان شازند استان مرکزی بود. جامعه آماری پژوهش کارآفرینان روستایی این شهرستان به تعداد ۹۰۰ نفر بودند که از آن میان، با بهره‌گیری از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای دو مرحله‌ای، بر اساس جدول کرجسی- مورگان، ۲۶۵ نفر به‌عنوان حجم نمونه

۱- نویسنده مسئول و استادیار گروه کشاورزی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. (tsharghi@alumni.ut.ac.ir)

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد کشاورزی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

(fatemesadatbagheri66@gmail.com)

(nasrabadi55@yahoo.com)

۳- استادیار گروه کشاورزی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها، از پرسشنامه ساختارمند استفاده شد که روایی آن را اساتید دانشگاه و متخصصان کارآفرینی تأیید کردند و پایایی آن، با انجام آزمون ضریب آلفای کرونباخ برای متغیرها و سازه‌های تحقیق، بین ۰/۷۱ تا ۰/۹۱۸ به دست آمد. همچنین، تحلیل روابط بین گویه‌ها و سازه‌ها با استفاده از نرم‌افزارهای آماری Spss22 و Smart PLS3 صورت گرفت و در ادامه، با بهره‌گیری از روش معادلات ساختاری، روابط عوامل آموزشی، اقتصادی و نهادی با توسعه کارآفرینی روستا بررسی شد. بر اساس نتایج تحقیق، معیار GOF مدل مورد نظر ۰/۳۸۹ به دست آمد که نشان‌دهنده برازش مناسب مدل بهبود توسعه کارآفرینی روستا بوده و بر اساس آن، بیشترین بار عاملی، به ترتیب، مربوط به عامل نهادی بر عامل اقتصادی و عامل آموزشی بر عامل نهادی است؛ به دیگر سخن، برای توسعه کارآفرینی روستایی، باید به مسیریابی توجه کرد که به‌طور غیرمستقیم، بر توسعه کارآفرینی تأثیر می‌گذارند. همچنین، نتایج نشان داد که هر سه عامل آموزشی، اقتصادی و نهادی بر توسعه کارآفرینی مؤثرند، اما عاملی که بیشترین تأثیر مستقیم را بر توسعه کارآفرینی روستایی دارد، عامل اقتصادی است.

کلیدواژه‌ها: مدل معادلات ساختاری، بهبود توسعه کارآفرینی، عامل اقتصادی، عامل آموزشی، عامل نهادی.

مقدمه

از سال ۱۹۶۰، کارآفرینی به‌عنوان عاملی مهم در تغییرات اقتصادی و اجتماعی مورد توجه قرار گرفت (Sharma et al., 2013)، به گونه‌ای که کارآفرینی به‌عنوان یک راهبرد اثربخش در توسعه اقتصادی و ایجاد اشتغال پایدار معرفی شد (Rezaei et al., 2018; Nwankwo and Okeke, 2017). مطالعات اخیر نیز بر کارآفرینی به‌عنوان یک پیشران توسعه اقتصادی تمرکز کرده و به باور برخی از پژوهشگران، کارآفرینی عامل چهارم در تابع تولید اقتصاد کلان است (Fattahi and Tabbakhian, 2017). اما در توسعه کارآفرینی، بیشتر اقدامات متمرکز بر مناطق شهری بوده و تأکید کمتری بر توسعه کارآفرینی در مناطق روستایی شده است (Lekhanya and Visser, 2016). با رشد پرشتاب

صنعت و فناوری در جهان، عقب ماندگی مناطق روستایی بیشتر آشکار شده است. از آنجا که عموماً روستاییان نسبت به شهرنشینان از درآمد کمتر و خدمات اجتماعی ناچیز برخوردارند، اقشار روستایی، کم درآمدتر و آسیب پذیرتر محسوب می شوند، که گاه منجر به مهاجرت آنها به شهرها نیز می شود؛ بنابراین، برای رفع فقر شدید مناطق روستایی، ارتقای سطح زندگی روستاییان، ایجاد اشتغال و افزایش بهره وری آنها، تمهید توسعه پایدار روستایی متولد شد (Yari Orkodel et al., 2011). افزون بر این، با توجه به اهمیت کارآفرینی، بررسی های وضعیت اقتصادی گویای آن است که توسعه و رشد کارآفرینی در امور روستایی از مهم ترین راه های کاهش مشکلات اقتصادی روستاها به ویژه در کشورهای در حال توسعه و نیز پیشگیری از تشدید آن در آینده است (Varkianipour et al., 2019). در جهان امروز، تفکر نوآوری و کارآفرینی و همچنین، استفاده از آن در جوامع مختلف اجتناب ناپذیر است، چراکه توسعه و ارتقای کارآفرینی نه تنها لازمه یک اقتصاد سالم است، بلکه برای رشد روزافزون جامعه و خلق مشاغل جدید اهمیت دارد (Moghaddam and Kamalian, 2018). به تازگی، پدیده کارآفرینی به عرصه فعالیت های کشاورزان و صنعتگران صنایع دستی به عنوان دو عامل تحول ساز روستایی راه یافته است (Sharma et al., 2013). کارآفرینان روستایی افرادی هستند که فعالیت های کارآفرینی را برای ایجاد صنایع و مشاغل در بخش اقتصادی روستا انجام دهند (Kulkarni and Narkhede, 2016). نوعی کارآفرینی که در سطح مناطق روستایی توسط فرد کارآفرین در زمینه های مختلف کسب و کار، صنعت و ... انجام پذیرد و تمامی منابع روستا از جمله منابع انسانی روستا را درگیر کند، به عنوان کارآفرینی روستا شناخته می شود (Chatterjee et al., 2017). شناخت دقیق مسائل مربوط به روستاها بسیار اهمیت دارد، زیرا ریشه تمامی مشکلات و عقب ماندگی ها و از آن جمله فقر گسترده، نابرابری در حال رشد، رشد سریع جمعیت و بیکاری فزاینده در مناطق روستایی قرار دارد (Todaru, 2012). توسعه کارآفرینی، در واقع، به فرآیند منسجم شناسایی، انگیزش، آموزش، مشاوره و حمایت اطلاق می شود که هدف آن تربیت کارآفرینان بیشتری است تا آنها کسب و کارهایی جدید را به وجود آورند (Akbari, 2007). ضرورت توسعه کارآفرینی روستایی ایران مورد توجه

و تأکید بسیاری از نهادها و صاحب نظران است (Keshavarz, 2019)، به گونه‌ای که توسعه کارآفرینی را یکی از مهم‌ترین عوامل برای رسیدن به توسعه روستایی می‌دانند (Bani-Asadi et al., 2013; Fallah Haghghi, 2017; Ghadermarzi et al., 2015;) (Kulkarni and Narkhede, 2016; Petrin, 1994). در واقع، در روستاها، ظرفیت‌هایی ناشناخته برای راه‌اندازی فعالیت‌های کارآفرینی وجود دارد که با شناسایی آنها، می‌توان در برنامه‌ریزی بهتر، اشتغال‌زایی و کارآفرینی از آن استفاده کرد. اگرچه نباید گفت که کارآفرینی تنها راهکار اشتغال‌زایی و افزایش درآمدهای روستاییان است، اما قطعاً می‌توان گفت که بهترین و بهره‌ورترین نوع آن است. از این رو، شناسایی و استفاده از همه ارکان، توان‌ها، ظرفیت‌ها و توانایی‌های مناطق روستایی در راستای تحقق اهداف توسعه‌ای به‌ویژه توسعه کارآفرینی روستایی ضروری به‌نظر می‌رسد. از آنجا که کارآفرینی و توسعه روستایی برای بهبود وضعیت رفاه و کیفیت زندگی روستاییان در تعامل با یکدیگرند، شناخت مؤلفه‌های مؤثر و نحوه جهت‌گیری آنها برای رسیدن به توسعه کارآفرینی روستایی ضروری است. بنابراین، نخست، یافته‌های سایر تحقیقات در این زمینه بررسی می‌شود.

نتایج پژوهش ابراهیمی و همکاران (Ebrahimi et al., 2014)، با عنوان «مؤلفه‌های توسعه کارآفرینی روستایی در شهرستان کرمان»، نشان داد که بهترین مؤلفه‌های توسعه کارآفرینی روستایی، به‌ترتیب، عبارت‌اند از عوامل روان‌شناختی، مهارتی، فردی و زیرساختی. در همچنین، در پژوهش کشاورز (Keshavarz, 2019)، با بررسی مقالات داخلی و خارجی در زمینه واکاوی عوامل تعیین‌کننده و پیشران توسعه کارآفرینی روستایی ایران، نتایج نشان داد که مهم‌ترین عوامل پیش‌برنده توسعه کارآفرینی روستایی، به‌ترتیب، عبارت‌اند از توانایی‌های کارآفرینی، فرهنگ کارآفرینی، اصلاح یا تدوین قوانین حمایتی و دسترسی به سرمایه. نتایج پژوهش رضایی و همکاران (Rezaei et al., 2018) در زمینه تحلیل راهبردی توسعه کارآفرینی سبز نیز حاکی از اهمیت فراوان توجه به راهبردهای «بهره‌گیری از رسانه‌های جمعی و گروهی برای ترویج و آموزش‌های هدفمند در تمام مقاطع»، «تشکیل سازمان‌های متولی با قدرت اجرایی» و «آموزش کشاورزان» برای توسعه کارآفرینی سبز در بخش کشاورزی است. افزون بر این، نتایج

ارائه مدلی برای بهبود توسعه کارآفرینی روستا:.....

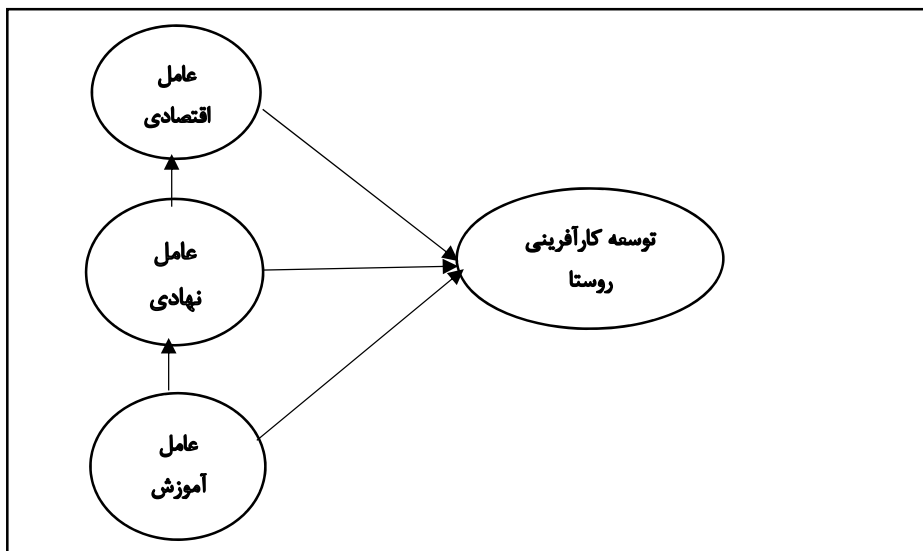
پژوهش ولانی و همکاران (Valaei et al., 2015) نشان داد که مهم‌ترین مؤلفه‌های تأثیرگذار در توسعه کارآفرینی، به ترتیب، عبارت‌اند از عوامل اقتصادی و فردی، تنوع اقتصادی، نیروی انسانی ماهر، توانمندی اقتصادی و رضایت‌مندی، ظرفیت‌سازی، اعتماد به نفس و آینده‌نگری، آگاهی و نیز عوامل زیرساختی. بر اساس نتایج پژوهش حسینی‌نیا و فلاحی (Hosseini and Fallahi, 2017)، در زمینه عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی روستایی شهرستان منوجان، نه مقوله اصلی عوامل فردی، فرهنگی-اجتماعی، زیرساختی، طبیعی و بوم‌شناختی، قانونی، آموزشی، نهادی، سیاسی و اقتصادی در تحقق توسعه کارآفرینی اهمیت دارند و «عوامل آموزشی»، «عوامل نهادی» و «عوامل اقتصادی» از مؤلفه‌های مداخله‌گر در فرآیند توسعه کارآفرینی روستایی به‌شمار می‌روند؛ به دیگر سخن، این عوامل مجموعه‌ای از عوامل ساختاری است که به‌عنوان عناصر پیش‌برنده یا بازدارنده، با مداخله مستقیم در تأثیرگذاری علی، بر راهبردهای توسعه کارآفرینی روستایی تأثیر می‌گذارد و آن را تعدیل می‌کند. همچنین، صادقلو و همکاران (Sadeghloo et al., 2018) نشان دادند که ابعاد اقتصادی و نهادی تأثیرات بسیار زیاد و مثبت در ایجاد و توسعه ظرفیت‌های کارآفرینی دارند؛ آنها بر این باورند که ضعف و کاستی در زمینه‌های اقتصادی، زیرساختی، اجتماعی و نهادی امکان شکل‌گیری کارآفرینی فراگیر و متنوع در روستاها را با مشکل جدی مواجه می‌کند. نتایج مطالعه علوی‌زاده (Alavizadeh, 2017)، در زمینه کارآفرینی و نقش آن در توسعه پایدار روستایی، حاکی از آن است که از بین عوامل مؤثر بر کارآفرینی، عامل اقتصادی اثرگذارترین عامل به‌شمار می‌رود. نتایج پژوهش فلاح حقیقی (Fallah Haghighi, 2017)، با عنوان «هرم توسعه کارآفرینی روستایی بر اساس اصول سیاست‌های توسعه روستایی اتحادیه اروپا»، نشان داد که بهره‌وری و توسعه اقتصادی بر کمیت و کیفیت کارآفرینی اثرگذار است و از این‌رو، با توجه به سیاست‌های توسعه روستایی اتحادیه اروپا، باید برای تضمین شرایط زندگی روستاییان، به‌دنبال سازمان‌دهی مجدد و توسعه تولید برای ایجاد رشد اقتصادی در مناطق روستایی بود و همچنین، اجرای راهبرد توسعه محلی برای بهبود حکمرانی اداری در سطح روستایی به‌عنوان هدف در نظر گرفته شود.

افزون بر این، در پژوهش‌های خارجی، نتایج مطالعه چترجی و همکاران (Chatterjee et al., 2017) در زمینه مؤلفه‌های تأثیرگذار در رشد کارآفرینی روستایی در ایالت تریپورا^۱ در هند، نشان داد که کارآفرینی و رشد آن متأثر از عوامل مختلف است که می‌توان آنها را در قالب عوامل اقتصادی، اجتماعی و روان‌شناختی دسته‌بندی کرد؛ در این مطالعه، روی کیفیت سرمایه انسانی، مالی و کالبدی برای رشد کارآفرینی تأکید شده است. همچنین، انوانکو و اُککه (Nwankwo and Okeke, 2017)، در بررسی ارتباط کارآفرینی و توسعه روستایی در نیجریه، بدین نتیجه رسیدند که کارآفرینی روستایی قادر به افزایش محصولات، ایجاد شغل و کاهش مهاجرت روستاییان به شهر است؛ اما مسیر توسعه کارآفرینی با چالش‌هایی مواجه است که برای بهبود در این زمینه، باید سیاست‌های دولت قادر به فضا سازی مناسب برای نقش‌آفرینی کارآفرینان روستایی باشد. بر اساس نتایج مطالعه حسن‌مرادی (Hassan-Moradi, 2006)، در زمینه ارتباط بین آموزش کارآفرینانه و بهبود مؤلفه‌های اقتصادی برای تأثیرگذاری اثربخش در توسعه کارآفرینی، باید گفت که به عقیده سازمان بین‌المللی کار، بر مبنای مطالعات گسترده در زمینه آموزش کارآفرینی، آموزش‌های کارآفرینی بر میزان رشد، اشتغال و سودآوری بنگاه‌های کوچک تأثیر جدی دارد. یافته‌های پژوهشی یوهانیسون (Johannisson, 1991) نشان داد که برای موفقیت در کارآفرینی، کسب مهارت‌های اجتماعی و تجارب کیفی در زمینه کارآفرینی از آموزش رسمی مهم‌تر است. به اعتقاد وی، باید یکی از اهداف آموزش کارآفرینی را برقراری ارتباط با دیگران در نظر گرفت؛ به دیگر سخن، آموزش کارآفرینی تنها نباید منجر به توسعه مهارت‌های کارآفرینی شود، بلکه باید به ایجاد نهادهای مؤثر برای ایجاد پیوند بین کارآفرینان هم توجه داشته باشد. به گفته بودرو (Boudreaux, 2019)، یافته‌های مطالعات سازمان دیده‌بان جهانی کارآفرینی از ۸۳ کشور بین سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۴ در زمینه ارتباط بین کارآفرینی و رشد اقتصادی در بین کشورهای در حال توسعه و توسعه‌یافته حاکی از آن است که کارآفرینی رشد اقتصادی را

ترغیب می‌کند، اما نه در کشورهای در حال توسعه؛ به دیگر سخن، کارآفرینی در مکان‌های برخوردار از درآمد سرانه بالاتر نقش موتور رشد اقتصادی را به خوبی ایفا می‌کند. پیشنهاد سیاستی آنان بر این امر استوار است که تهادهای بازارمحور در کشورهای در حال توسعه نمی‌توانند نقش خودشان را در امر کارآفرینی به درستی ایفا نمایند و سطح توسعه کشورها نقش مهمی را در اثرگذاری کارآفرینی برای رشد دارد. نتایج مطالعه ایمانی و همکاران (Imani et al., 2017)، در مورد شناسایی و اولویت‌بندی خط‌مشی‌های توسعه کارآفرینی بخش تعاون، نشان داد که خط‌مشی‌های مرحله بسترسازی جایگاهی بالا در توسعه کارآفرینی دارد. یافته‌های این مطالعه بیانگر آن است که در مرحله بسترسازی، هم باید به توسعه مهارت‌ها و آموزش کارآفرینی توجه داشت و هم نسبت به توسعه نهادهایی مانند پارک علم و فناوری، مراکز رشد، تعاونی‌های مؤثر و سایر نهادهای مرتبط برای بهبود زیرساخت‌های کارآفرینی اقدام کرد. از این رو، محیط داخلی و خارجی متنوع در توسعه کارآفرینی روستایی مداخله‌گر است، که تنها شناسایی و رفع موانع آنها منجر به توسعه کارآفرینی روستا نخواهد شد، بلکه باید به بررسی و جست‌وجوی مسیرهای منجر به اثرگذاری مؤثر عوامل در توسعه کارآفرینی روستایی نیز پرداخت، زیرا توسعه کارآفرینی روستا نوعی مداخله‌گری راهبردی است که برای رفع نارسایی‌ها و چالش‌های اساسی روستا مانند فقر، بیکاری و مهاجرت در نظر گرفته شده و در آن، ضمن فرصت‌سازی برای جوامع محلی، با اتخاذ تدابیر و سیاست‌گذاری‌های منطقی و مبتنی بر محیط کالبدی، تهدیدات و مشکلات در عرصه کارآفرینی به گونه‌ای سازمان‌دهی شود تا شرایط محیطی برای نقش‌آفرینی کارآفرینان مهیا گردد (Sharghi and Bagheri, 2019). از آنجا که عوامل مؤثر در توسعه کارآفرینی روستایی متنوع است و از این رو، برای توسعه کارآفرینی روستایی در هر مکان جغرافیایی، باید برنامه پیشنهادی بیشترین تطابق را با شرایط محیطی، اجتماعی و اقتصادی آن مکان داشته باشد (Ghadermarzi and Jamini, 2017).

با توجه به آنچه گفته شد، هدف تحقیق حاضر ارائه مدلی است که با ایجاد جهت‌گیری مناسب در روند توسعه کارآفرینی روستایی شهرستان شازند، بر اساس عوامل مداخله‌گر آموزشی، نهادی و اقتصادی، بتواند بیشترین تأثیر معنی‌دار را بر روند توسعه کارآفرینی

روستایی داشته باشد. از آنجا که در بیشتر مطالعات مرتبط با کارآفرینی روستایی در ایران، ارتباط بین آموزش و نهادسازی برای تسریع در توسعه کارآفرینی مورد غفلت قرار گرفته است، تحقیق حاضر به بررسی ارتباط بین این دو عامل و نحوه تأثیرگذاری آن بر توسعه کارآفرینی روستا می‌پردازد؛ البته، یوهانیسون (Johannisson, 1991) نیز نقش آن را در توسعه کارآفرینی مهم دانسته است. از این رو، مدل مفهومی مورد آزمون در شکل ۱ نشان داده شده است.

شکل ۱: مدل مفهومی پژوهش

شهرستان شازند در استان مرکزی، به لحاظ نرخ مشارکت اقتصادی (۳۷/۱ درصد)، جایگاهی پایین تر از متوسط کل کشور (۴۰/۴ درصد) دارد، اما نرخ بیکاری در آن (۶/۷ درصد) بسیار پایین تر از نرخ بیکاری کل کشور (۱۲/۲ درصد) است؛ همچنین، سهم اشتغال در بخش کشاورزی این استان (۱۷/۵ درصد) نسبت به نرخ کشوری (۱۹/۴ درصد) کمی کمتر است (SCI, 2016). نتایج آماری حاکی از آن است که تعداد جویندگان کار، تعداد فرصت‌های شغلی و تعداد بکارگماردگان استان مرکزی در سال ۱۳۹۲ نسبت به سال ۱۳۹۱، به ترتیب، با ۴/۱ درصد کاهش، ۹/۲۱ درصد افزایش و ۶/۶ درصد کاهش همراه بوده است.

ارائه مدلی برای بهبود توسعه کارآفرینی روستا:....

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی ایران، به استناد مؤلفه‌های ملی محیط کسب و کار و بر اساس پایش فصلی (پاییز ۱۳۸۹ تا تابستان ۱۳۹۲)، رتبه بهبود محیط کسب و کار در استان مرکزی را ۵/۹۴ اعلام کرده و بدین ترتیب، این استان جایگاه بیست و یکم را در بین سی و یک استان به خود اختصاص داده است (SCSI, 2014). از این رو، با توجه به توان‌های مناسب استان مرکزی در زمینه صنعت و کشاورزی (Esmailpour et al., 2015; Ranjbar et al., 2019)، شایسته است مؤلفه‌های مؤثر بر بهبود و توسعه فضای کارآفرینی روستایی استان مرکزی به سمتی جهت‌گیری شود که زمینه‌های لازم برای حفظ، بهبود و کاهش هرچه بیشتر نرخ بیکاری همراه با تبدیل فرصت‌های جدید به ثروت بر مبنای توان‌ها و ظرفیت‌های محیطی فراهم آید. از آنجا که شازند با ۷۲۹۸۳ نفر جمعیت روستایی، نسبت به سایر شهرستان‌های این استان، بیشترین جمعیت روستایی را به خود اختصاص داده است (SCSI, 2014)، این شهرستان مورد تحقیق و بررسی قرار گرفت. با توجه به مطالب پیش‌گفته، هدف تحقیق حاضر بهبود مدل توسعه کارآفرینی روستایی در محدوده مطالعاتی شهرستان شازند است.

روش تحقیق

پژوهش حاضر، به لحاظ نوع، کاربردی و از لحاظ میزان نظارت و درجه کنترل متغیرها، میدانی و از نظر ماهیت نیز توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه کارآفرینان روستایی شهرستان شازند به تعداد ۹۰۰ نفر بود که از آن میان، بر اساس جدول کرجسی-مورگان، تعداد ۲۶۵ نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند. به دلیل پراکندگی جامعه آماری، نمونه‌گیری به روش خوشه‌ای و طی دو مرحله انجام شد. نخست، از بین نه دهستان شهرستان شازند، چهار دهستان، و سپس، در هر دهستان، با توجه به هدف تحقیق، چهار روستای کارآفرین به طور تصادفی انتخاب شدند و سرانجام، تعداد ۲۶۵ نفر به صورت کاملاً تصادفی مورد سؤال قرار گرفتند. به منظور گردآوری اطلاعات، از پرسشنامه‌ای برگرفته از پیشینه ادبیات موضوع استفاده شد که شامل دو بخش بود: بخش نخست، سؤالات مربوط به ویژگی‌های فردی-حرفه‌ای کارآفرینان؛ و بخش دوم، سؤالات مربوط به عوامل آموزشی، اقتصادی، نهادی و توسعه

کارآفرینی روستا. برای سنجش عامل آموزشی، از برخی مطالعات مرتبط (Hosseiniinia and Fallahi, 2017; Rezaei et al., 2017; Keshavarz, 2019) استفاده شد که بر اساس آنها، سه گویه شامل بهبود در توانایی‌های کارآفرینانه مانند میزان وضعیت دانش، آگاهی، تبحر و مهارت عملی در زمینه فعالیت‌های کارآفرینانه، کسب مهارت‌های اجتماعی کارآفرینانه و میزان دسترسی به مراکز اطلاعاتی و آموزشی - ترویجی در قالب عامل آموزشی سنجیده شد. به منظور سنجش عامل اقتصادی، از برخی مطالعات دیگر (Alavizadeh, 2017; Valaei et al., 2015; Sadeghloo et al., 2018; Chatterjee et al., 2017) استفاده شد؛ بنابراین، با در نظر گرفتن متغیرهای دسترسی به بازار مناسب برای عرضه تولیدات محلی، دسترسی به تسهیلات و وام‌های اعتباری برای کسب و کار جدید، اعطای تسهیلات ویژه با سود متناسب با وضعیت اقتصادی کارآفرینان روستایی، وجود منابع مالی لازم برای انجام فعالیت‌های جدید، دسترسی به سرمایه‌های موجود، وجود شبکه‌های بانکی کارآ و مناسب کارآفرینان، دسترسی به عوامل تولید، تشویق سرمایه‌گذاران محلی برای ایجاد فرصت‌های شغلی، حمایت دولت در برابر نوسان‌های قیمت عوامل تولیدی، وجود شرایط مناسب برای جذب سرمایه‌گذاری در کسب و کارهای جدید، وجود و دسترسی به اطلاعات و آمارهای بازاریابی و اقتصادی مناسب، ارزیابی و بهره‌برداری از فرصت‌های اقتصادی برای ایجاد کسب و کارهای جدید و پشتوانه مالی خانوادگی، در مجموع، عامل اقتصادی با سیزده گویه سنجیده شد. همچنین، برای سنجش عامل نهادی، از برخی مطالعات مرتبط (Hosseiniinia and Fallahi, 2017; Valaei et al., 2015; Sadeghloo et al., 2018) بهره گرفته شد و در مجموع، هشت گویه شامل وجود سازمان‌ها و نهادهای حمایتی دولتی برای تسریع فرآیند کارآفرینی، حمایت قانونی برای ایجاد سازمان‌ها و نهادهای حمایتی خصوصی کارآفرینی، حمایت لازم دهبیاران و نمایندگان دولتی از توسعه فرآیندهای کارآفرینانه، دسترسی راحت و آسان به نهادهای دولتی، دسترسی راحت و آسان به نهادها و تعاونی‌های حامی فعالیت‌های کارآفرینانه، داشتن برنامه و طرح برای تسریع کسب و کارهای جدید توسط نهادهای حامی کارآفرینی و وجود تشکل‌های نظارتی با فرآیند تسریع خدمات اطلاعاتی و

ارائه مدلی برای بهبود توسعه کارآفرینی روستا:....

ارتباطی بین کارآفرینان برای بهبود وضعیت کسب و کار بود. سنجش عامل توسعه کارآفرینی نیز با بهره‌گیری از مطالعه نظریان و حسینی (Nazariyan and Hosseini, 2015)، با هفت گویه شامل خطرپذیری در فعالیت‌های تولیدی و اقتصادی، تولید محصولات و خدمات جدید، خوداشتغالی، ارائه روش جدید در فرآیند تولید، شناسایی و برآورده کردن نیازها، تبدیل ایده خلاق به ثروت و خلاقیت و نوآوری در کار صورت گرفت.

برای طراحی گویه‌ها، مقیاس پنج‌گزینه‌ای لیکرت استفاده شد. روایی پرسشنامه با نظر اساتید دانشکده کشاورزی دانشگاه پیام نور و پژوهشگران حوزه کارآفرینی مورد تأیید قرار گرفت. برای تعیین پایایی پرسشنامه، از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد؛ بر اساس داده‌های گردآوری‌شده در مرحله آزمون راهنما، متغیرها و مؤلفه‌های تحقیق دارای ضریب آلفای کرونباخ از ۰/۷۱ تا ۰/۹۱۸ است و از این‌رو، از پایایی مناسب برخوردارند. به‌منظور تحلیل داده‌های به‌دست‌آمده از روش‌های آماری در قالب آمار توصیفی و استنباطی (آزمون کولموگروف- اسمیرنف برای نرمال یا غیرنرمال بودن، ضرایب همبستگی برای ارتباط بین متغیرها و مدل معادلات ساختاری برای بررسی مدل) و از نرم‌افزارهای SPSS22 و Smart PLS3 استفاده شد. برای آزمون کفایت مدل تحلیلی تحقیق و محاسبه ضرایب تأثیر، از روش مدل‌یابی معادلات ساختاری (SEM) بهره گرفته شد.

نتایج و بحث

بر اساس نتایج جدول ۱، یافته‌های تحلیل آمار توصیفی نشان داد که اکثریت کارآفرینان (۸۲/۳ درصد) زیر ۴۵ سال سن داشتند. از لحاظ تحصیلات، ۹۲/۵ درصد از پاسخ‌گویان دارای تحصیلات دیپلم و زیردیپلم بودند. اکثریت کارآفرینان (۸۶/۳ درصد) شغل غیردولتی (آزاد) داشتند و ۷۸/۹ درصد آنها سرپرست خانوار بودند. نتایج نشان‌دهنده آن است که کارآفرینان روستایی مورد مطالعه به لحاظ ویژگی‌های فردی دارای روحیه خوداشتغالی و پذیرش ریسک‌های موجود در روستا برای کسب درآمد هستند؛ و با توجه به سطح تحصیلات رسمی اکثریت کارآفرینان روستایی، می‌توان استنباط کرد که نظام آموزش رسمی جذابیت لازم برای

کارآفرین شدن و مسائل پویای دنیای واقعی را ندارد. این نکته موجب شده است که اکثریت کارآفرینان روستایی واقع در طبقه جوانان و بزرگسالان آماده به کار و تولید تمایلی به کسب آموزش‌های رسمی دانشگاهی به منظور ایجاد کسب و کار را نداشته باشند.

جدول ۱- آمار توصیفی پاسخ‌گویان پژوهش

ویژگی‌های فردی	فراوانی	درصد	درصد تراکمی
سن			
۱۵-۳۰	۴۲	۱۵/۸	۱۵/۸
۳۰-۴۵	۱۷۶	۶۶/۴	۸۲/۳
۴۵-۶۰	۴۷	۱۷/۷	۱۰۰
جمع	۲۶۵		
تحصیلات			
زیر دیپلم	۳۵	۱۳/۲	
دیپلم	۲۱۰	۷۹/۲	
فوق دیپلم	۱۳	۴/۹	
لیسانس	۵	۱/۹	
فوق لیسانس و بالاتر	۲	۰/۸	
جمع	۲۶۵		
شغل			
آزاد	۲۲۶	۱۶/۳	
دولتی	۳۵	۱۳/۷	
جمع	۲۶۱		
سرپرست خانوار			
بله	۲۰۹	۷۸/۹	
خیر	۵۵	۲۱/۱	
جمع	۲۶۴		
جنسیت			
زن	۴۴	۱۶/۶	
مرد	۲۲۱	۸۳/۴	
جمع	۲۶۵		

مأخذ: یافته‌های پژوهش

ارائه مدلی برای بهبود توسعه کارآفرینی روستا:.....

تحلیل مؤلفه‌های آموزشی، اقتصادی و نهادی در توسعه کارآفرینی روستایی

برای تحلیل مؤلفه‌های آموزشی، اقتصادی و نهادی، نخست، نرمال بودن متغیر با بهره‌گیری از آزمون کولموگروف-اسمیرنف بررسی شد. محاسبه آماره این آزمون با استفاده از نرم‌افزار SPSS صورت گرفت. چنانچه مقدار آماره این آزمون بیشتر از $0/05$ باشد، فرض صفر آماری مبنی بر نرمال بودن توزیع متغیر مورد بررسی، با اطمینان ۹۵ درصد پذیرفته می‌شود بر اساس نتایج جدول ۲، نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنف معنی‌دار نبوده، که نشان‌دهنده نرمال بودن متغیر است.

جدول ۲- نتایج آزمون نرمال بودن متغیرهای تحقیق

متغیرها	تعداد	کولموگروف-اسمیرنف	سطح معنی‌داری	نتیجه آزمون
عامل اقتصادی	۲۶۵	۰/۸۶۷	۰/۵۳۴	نرمال
عامل نهادهای حمایتی	۲۶۵	۰/۷۶۳	۰/۲۴۳	نرمال
عامل آموزشی	۲۶۵	۰/۶۷۲	۰/۵۸۹	نرمال
توسعه کارآفرینی	۲۶۵	۰/۷۶۴	۰/۳۲۱	نرمال

مأخذ: یافته‌های پژوهش

بنابراین، از آزمون‌های پارامتریک برای تحلیل مؤلفه‌های آموزشی، اقتصادی و نهادی در توسعه کارآفرینی استفاده شد. نتایج جدول ۳ نشان‌دهنده اختلاف معنی‌دار مؤلفه‌های آموزشی، اقتصادی و نهادی با میانگین نظری ($\mu=3$) از دیدگاه کارآفرینان شهرستان شازند است و سطح مؤلفه‌های آموزشی، اقتصادی و نهادی کارآفرینی برای توسعه و رونق بخشیدن کارآفرینی روستایی در جایگاه مناسب قرار ندارد؛ از این رو، ضمن اینکه باید شرایط لازم برای نقش‌آفرینی مؤلفه‌های میانجی در توسعه کارآفرینی کارآفرینان روستایی فراهم شود، باید شناسایی و تقویت مسیر و جهت‌گیری مناسب بین مؤلفه‌های توسعه کارآفرینی نیز صورت گیرد و سیاست‌ها بر مبنای آن اتخاذ شود.

جدول ۳- نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای برای مقایسه سطح مؤلفه‌ها با میانگین نظری ($\mu=3$)

متغیر	فراوانی	تفاوت میانگین	انحراف معیار	مقدار t	سطح معنی‌داری	درجه آزادی	فاصله اطمینان ۹۵ درصد
							حد پایین حد بالا
عامل آموزشی	۲۶۵	۱/۹۶۲۳	۰/۲۰۲۷۰	-۸۳/۳۴۰	۰/۰۰۰	۲۶۴	-۱/۱۳۳ -۱/۰۶۲۸
عامل اقتصادی	۲۶۵	۱/۹۸۹۵	۰/۳۷۶۴۵	-۴۳/۶۹۹	۰/۰۰۰	۲۶۴	-۰/۹۶۵ -۱/۰۵۶۱
عامل نهادی	۲۶۵	۲/۰۰۶۹	۰/۴۳۵۵۰	-۳۷/۱۲۱	۰/۰۰۰	۲۶۴	-۰/۹۴۰۴ -۱/۰۴۵۸

مأخذ: یافته‌های پژوهش

با توجه به هدف تحقیق، برای بهبود در فرآیند توسعه کارآفرینی روستایی، از روش معادلات ساختاری به منظور یافتن بهترین مسیر برای توسعه کارآفرینی روستایی شهرستان شازند با توجه به مؤلفه‌های میانجی آموزشی، اقتصادی و نهادی استفاده شد. برای استفاده از روش معادلات ساختاری، باید متغیرهای مدل دارای همبستگی لازم برای سنجش اجزای مدل باشند. بدین منظور، از آزمون همبستگی استفاده شد. با توجه به نرمال بودن تمامی متغیرهای مدل (جدول ۲)، برای بررسی همبستگی بین آنها، از آزمون همبستگی پیرسون بهره گرفته شده، که نتایج آن در جدول ۴ آمده است. با توجه به مقدار معنی‌داری و در نتیجه ارتباط معنی‌دار کلیه عامل‌ها با یکدیگر، مدل از همبستگی لازم برخوردار است و می‌توان مدل را مورد ارزیابی قرار داد.

جدول ۴- نتایج ضرایب همبستگی متغیرهای مدل

عوامل	اقتصادی	نهادی	آموزشی	توسعه کارآفرینی
اقتصادی	۱	۰/۸۷۸**	۰/۵۱۹**	۰/۳۲۸**
نهادی	۰/۸۷۸**	۱	۰/۴۸۷**	۰/۳۰۶**
آموزشی	۰/۵۱۹**	۰/۴۸۷**	۱	۰/۲۰۳**
توسعه کارآفرینی	۰/۳۲۸**	۰/۳۰۶**	۰/۲۰۳**	۱

مأخذ: یافته‌های پژوهش **معنی‌داری در سطح یک درصد

بررسی مدل تحقیق

به منظور آزمون مدل مفهومی با روش معادلات ساختاری، از نرم افزار Smart PLS3 استفاده شد. باید گفت که در اجرای مدل‌ها با استفاده از روش معادلات ساختاری، ممکن است تعدادی از روابط به لحاظ آماری معنی دار نباشند، چراکه مقدار تی آنها کمتر از حد مجاز ۱/۹۶ است. برای رفع مشکل و تصحیح روابط، باید به تصحیح روابط مدل اقدام کرد. بدین منظور، به ترتیب، در هر مرحله، مسیری که آماره تی کمتری دارد، حذف می‌شود و سپس، مدل مورد ارزیابی مجدد قرار می‌گیرد؛ این اقدام تا زمانی انجام می‌پذیرد که مدل اصلاح شود. در تحقیق حاضر، پس از یک مرحله اجرای مدل (حذف رابطه عامل آموزشی با توسعه کارآفرینی)، مدل نهایی به دست آمد. به منظور آزمون مدل مفهومی پژوهش، تحلیل‌های لازم در سه بخش برازش مدل اندازه‌گیری، برازش مدل ساختاری و برازش کلی مدل (اندازه‌گیری و ساختاری) انجام شد.

برازش مدل‌های اندازه‌گیری توسعه کارآفرینی روستا

این بخش به بررسی پایایی و روایی سازه‌های پژوهش پرداخته است. برای اندازه‌گیری پایایی مدل‌های اندازه‌گیری، معیارهای ضریب بارهای عاملی، آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی محاسبه شد. ضریب آلفای کرونباخ معیار کلاسیک برای سنجش پایایی است که میزان همبستگی یک سازه و شاخص‌های مربوط به آن را نشان می‌دهد؛ مقدار بیش از ۰/۷ نشانگر پایایی قابل قبول است. در مدل پژوهش حاضر، مقدار آلفا برای سازه عوامل اقتصادی ۰/۹۱۸، عوامل نهادی ۰/۸۶، عوامل آموزشی ۰/۷۵ و عوامل توسعه کارآفرینی ۰/۷۱ به دست آمد. در روش‌شناسی مدل معادلات ساختاری، ضریب پایایی ترکیبی (CR) بالاتر از ۰/۷ برای هر سازه نشان‌دهنده پایایی درونی مناسب برای مدل‌های اندازه‌گیری است. مزیت این معیار نسبت به ضریب آلفای کرونباخ آن است که پایایی سازه‌ها با توجه به همبستگی سازه‌هایشان با یکدیگر محاسبه می‌شود. مقادیر پایایی ترکیبی برای سازه‌های تحقیق از ۰/۷۵۲ تا ۰/۹۳ به دست آمد.

(جدول ۶). سنجش بارهای عاملی در قالب یکی از معیارهای برازش مدل‌های اندازه‌گیری برای مشخص کردن این موضوع به کار می‌رود که شاخص‌های اندازه‌گیری تا چه اندازه برای سنجش متغیرهای پنهان قابل قبول هستند. در تحلیل‌های عاملی تأییدی، مقادیر بارهای عاملی بالاتر از ۰/۵ نشانگر سطح معنی‌داری قوی و همبستگی زیاد بین متغیرهای مشاهده‌شده و عامل است و بیانگر آن است که سازه خوب تعریف شده است. با توجه به نتایج جدول ۵، بررسی ضرایب بارهای عاملی نشان می‌دهد که تمام سؤال‌ها با سطح همبستگی بالا به‌خوبی متغیرهای مشاهده‌شده را اندازه‌گیری می‌کنند.

جدول ۵- مقادیر بارهای عاملی سؤال‌ها (برازش مدل اندازه‌گیری)

بارعاملی	سوال	متغیر
۰/۶۳۵	خطرپذیری در فعالیتهای تولیدی و اقتصادی	توسعه کارآفرینی روستا
۰/۸۹۴	تولید محصولات و خدمات جدید	
۰/۸۱	خوداشتغالی	
۰/۸۱۴	ارائه روش جدید در فرآیند تولید	
۰/۷۹۶	شناسایی و برآورده کردن نیازها	
۰/۶۵۳	تبدیل ایده خلاق به ثروت	
۰/۸۹۳	خلاقیت و نوآوری در کار	آموزشی
۰/۹۰۷	دانش، آگاهی، تبحر و مهارت عملی و تخصصی در زمینه‌های فعالیتهای کارآفرینانه	
۰/۹۰۲	آموزش مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی کارآفرینانه	
۰/۶۷۵	دسترسی به مراکز اطلاعاتی و آموزشی-ترویجی	
۰/۸۱۷	دسترسی به بازار مناسب برای عرضه تولیدات محلی	
۰/۸۸۷	دسترسی به تسهیلات و وام‌های اعتباری برای کسب و کار جدید	
۰/۸۵۱	اعطای تسهیلات ویژه با سود متناسب با وضعیت اقتصادی کارآفرینان روستایی	اقتصادی
۰/۶۹۳	وجود منابع مالی لازم برای انجام فعالیتهای جدید	
۰/۷۱۶	دسترسی به سرمایه‌های موجود	
۰/۸۴۴	وجود شبکه‌های بانکی کارآ و مناسب کارآفرینان	
۰/۸۴۴	دسترسی به عوامل تولید	
۰/۸۷۲	تشویق سرمایه‌گذاران محلی برای ایجاد فرصت‌های شغلی	
۰/۷۹۸	حمایت دولت در برابر نوسان‌های قیمت عوامل تولیدی	وجود شرایط مناسب برای جذب سرمایه‌گذاری در کسب و کارهای جدید وجود و دسترسی به اطلاعات و آمارهای بازاریابی و اقتصادی مناسب،
۰/۷۲۹	وجود شرایط مناسب برای جذب سرمایه‌گذاری در کسب و کارهای جدید	
۰/۸۵۸	وجود و دسترسی به اطلاعات و آمارهای بازاریابی و اقتصادی مناسب،	

ارائه مدلی برای بهبود توسعه کارآفرینی روستا:.....

متغیر	سوال	بارعاملی
نهادهی	ارزیابی و بهره‌برداری از فرصت‌های اقتصادی برای ایجاد کسب‌وکارهای جدید	۰/۸۶۹
	پشتوانه مالی خانوادگی	۰/۷۷۱
	وجود سازمان‌ها و نهادهای حمایتی دولتی برای تسریع فرآیند کارآفرینی	۰/۷۸۳
	حمایت قانونی برای ایجاد سازمان‌ها و نهادهای حمایتی خصوصی کارآفرینی	۰/۸۲۶
	حمایت لازم دهباران و نمایندگان دولتی از توسعه فرآیندهای کارآفرینانه	۰/۸۵۴
	دسترسی راحت و آسان به نهادهای دولتی	۰/۸۳۷
	دسترسی راحت و آسان به نهادهای و تعاونی‌های حامی فعالیت‌های کارآفرینانه	۰/۸۷۵
	داشتن برنامه و طرح برای تسریع کسب‌وکارهای جدید توسط نهادهای حامی کارآفرینی	۰/۸۸۵
	وجود تشکل‌های نظارتی با فرآیند تسریع خدمات اطلاعاتی و ارتباطی بین کارآفرینان	۰/۸۲۵
	برای ایجاد، بهبود و گسترش کسب‌وکار	۰/۸۴۴
وجود تشکل‌ها و مؤسسات غیردولتی و مردمی برای ایجاد، بهبود و توسعه کسب‌وکار		

مأخذ: یافته‌های پژوهش

روایی تشخیصی (AVE) یکی دیگر از معیارهایی است که برای برآزش مدل‌های اندازه‌گیری در روش PLS استفاده می‌شود. این معیار میانگین واریانس به اشتراک گذاشته شده بین هر کدام از ابعاد سازه و گویه‌های مرتبط با آن را نشان می‌دهد. اگر مقدار این معیار بالاتر از ۰/۴ باشد، مدل اندازه‌گیری دارای برآزش مناسب است (Hosseini et al, 2019)؛ به دیگر سخن، این نوع روایی نشان می‌دهد که هر نشانگر فقط سازه خود را اندازه‌گیری می‌کند و ترکیب آنها به گونه‌ای است که تمام سازه‌ها به خوبی از یکدیگر تفکیک می‌شوند، که نتایج آن در جدول ۶ آمده است.

جدول ۶- محاسبه پایایی ترکیبی

سازه (متغیر مکنون)	پایایی ترکیبی CR	روایی تشخیصی AVE
توسعه کارآفرینی	۰/۷۵۲	۰/۵۰۱
عامل آموزشی	۰/۷۸۹	۰/۵۰۴
عامل اقتصادی	۰/۹۳	۰/۵۰۹
عامل نهادهی	۰/۸۹۱	۰/۵۰۵

مأخذ: یافته‌های پژوهش

برازش مدل ساختاری توسعه کارآفرینی روستا

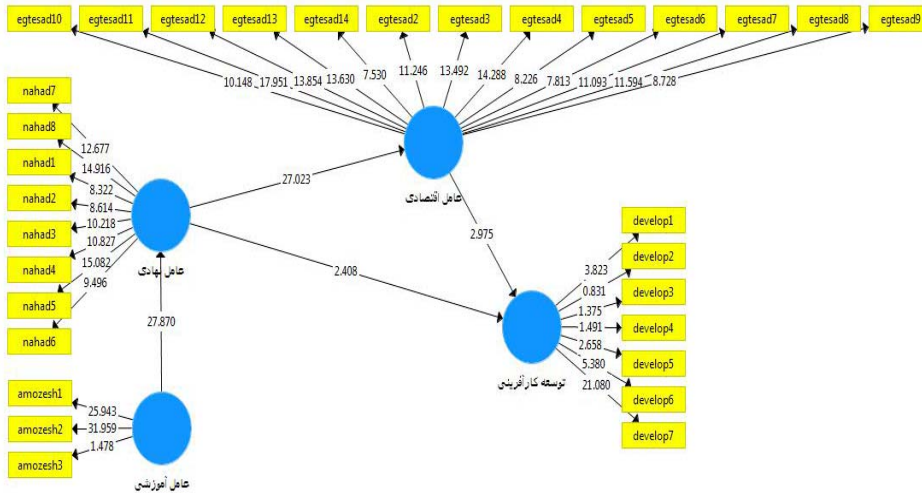
برای بررسی برازش مدل ساختاری تحقیق در روش PLS، از معیارهای مقدار تی (t-value) و کی دو (R^2) استفاده شد. اساسی‌ترین معیار برای برازش مدل، همان مقدار تی است. در صورتی که مقدار این آماره از ۱/۹۶ بیشتر باشد، نشان از صحت روابط بین متغیرها در سطح ۰/۹۵ درصد دارد. بر اساس این شاخص، مدل نهایی در شکل ۲ نشان داده شده است. براساس نتایج به دست آمده، آماره تی برای تمامی مسیرهای متغیرهای میانجی گر توسعه کارآفرینی بالاتر از ۱/۹۶ است. این مطلب نشان داد که تمام ضرایب مسیر به دست آمده معنی دار بوده و مناسب بودن مدل ساختاری مورد تأیید است (جدول ۷).

جدول ۷- مقادیر آماره تی مدل مفهومی تحقیق برای برازش مدل ساختاری

p-value	اثرات کل	اثرات غیر مستقیم	اثرات مستقیم	مسیر
۰/۰۰۰	۷/۳۵۹	۷/۳۵۹	مقدار t	عامل آموزشی ← توسعه کارآفرینی روستایی
۰/۰۰۰	۱۵/۴۰۵	۱۵/۴۰۵	مقدار t	عامل آموزشی ← عامل اقتصادی
۰/۰۰۰	۲۷/۲۹۷	۲۷/۲۹۷	مقدار t	عامل آموزشی ← عامل نهادی
۰/۰۰۲	۳/۱۳۷	۳/۱۳۷	مقدار t	عامل اقتصادی ← توسعه کارآفرینی روستایی
۰/۰۰۰	۸/۶۱۲	۳/۰۷۲	مقدار t	عامل نهادی ← توسعه کارآفرینی روستایی
۰/۰۰۰	۲۸/۵۷۸	۲۸/۵۷۸	مقدار t	عامل نهادی ← عامل اقتصادی
۰/۰۰۲		۳/۰۷۲	مقدار t	عامل نهادی ← عامل اقتصادی ← توسعه کارآفرینی
۰/۰۰۳		۲/۹۹۴	مقدار t	عامل آموزشی ← عامل نهادی ← عامل اقتصادی ← توسعه کارآفرینی
۰/۰۱۰		۲/۵۹۵	مقدار t	عامل آموزشی ← عامل نهادی ← توسعه کارآفرینی روستا
۰/۰۰۰		۱۵/۴۰۵	مقدار t	عامل آموزشی ← عامل نهادی ← عامل اقتصادی

مأخذ: یافته‌های پژوهش

ارائه مدلی برای بهبود توسعه کارآفرینی روستا:.....

شکل ۲- مقادیر آماره t مدل مفهومی تحقیق

دومین معیاری که برای برازش مدل‌های ساختاری PLS استفاده می‌شود، R^2 کی دو است. این معیار برای متصل کردن بخش اندازه‌گیری و بخش ساختاری مدل در مدل‌سازی معادلات ساختاری به کار می‌رود و نشان می‌دهد که به چه اندازه یک متغیر برون‌زا بر یک متغیر درون‌زا تأثیر دارد. برای قضاوت در خصوص میزان تأثیر متغیر برون‌زا بر متغیر درون‌زا، سه مقدار ۰/۱۹، ۰/۳۳ و ۰/۶۷، به ترتیب، به عنوان ملاک برای مقادیر ضعیف، متوسط و قوی در نظر گرفته شده و نتایج در جدول ۸ آمده است. با توجه به مقادیر به دست آمده در مدل، می‌توان نتیجه گرفت که کلیه متغیرها در حد قوی هستند؛ و با توجه به مقادیر به دست آمده، مناسب بودن برازش مدل ساختاری تأیید می‌شود.

جدول ۸- مقادیر معیار کی دو (R^2) متغیرهای تحقیق

متغیر	کی دو (R^2) تعدیل شده	متغیر	کی دو (R^2) تعدیل شده
عامل نهادی	۰/۶۹۲	توسعه کارآفرینی روستا	۰/۴۶۲
عامل اقتصادی	۰/۸۳۲		

مأخذ: یافته‌های پژوهش

آزمون نیکویی برازش مدل کلی توسعه کارآفرینی روستا

مدل کلی در روش معادلات ساختاری با حداقل مجذورات جزئی (PLS) شامل هر دو بخش مدل اندازه‌گیری و ساختاری است که با تأیید برازش آن، بررسی برازش مدل کامل می‌شود. معیار نیکویی برازش برای برازش کلی مدل‌های معادلات ساختاری کاربرد دارد. برای محاسبه این معیار، از فرمول زیر استفاده می‌شود:

$$GOF = \sqrt{R^2 * Communality}$$

مقدار نیکویی برازش بین صفر و یک است و هرچه به یک نزدیک‌تر باشد، برازش مدل مناسب‌تر است. به باور برخی از محققان، برای برازش خوب مقداری بالاتر از ۰/۳۶ و مدل با برازش متوسط مقداری بین ۰/۱۹ تا ۰/۳۶ دارد (Hosseini et al, 2019).

جدول ۹- مقادیر اشتراک (Communality) و کی دو (R^۲)

متغیر	کی دو (R ^۲)	اشتراک (Communality)
توسعه کارآفرینی روستا	۰/۴۶۶	۰/۰۱۷
عامل اقتصادی	۰/۸۳۳	۰/۱۲۸
عامل نهادی	۰/۶۹۳	۹/۴۱۰
عامل آموزشی	-	۰/۳۶۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش

در محاسبه معیار GOF با استفاده از مقادیر جدول ۹ و رابطه مورد نظر، مقدار ۰/۳۸۹ به دست آمد. با توجه به مقدار به دست آمده، برازش مناسب مدل کلی تحقیق برای بهبود توسعه کارآفرینی روستا تأیید شد.

آزمون فرضیه‌ها

پس از برازش مدل‌های اندازه‌گیری و ساختاری و نیز مدل کلی، با بررسی ضرایب معنی‌داری Z (مقادیر t) هر کدام از مسیرها و ضرایب استاندارد شده مربوط به مسیرها،

ارائه مدلی برای بهبود توسعه کارآفرینی روستا:.....

فرضیه‌های تحقیق آزمون شد. در صورتی که ضرایب مسیرها بیش از ۱/۹۶ باشد، مسیر مورد نظر در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنی‌دار است و فرضیه مرتبط با آن تأیید می‌شود. نتایج به‌دست‌آمده نشان داد که عامل آموزشی اثر معنی‌دار بر توسعه کارآفرینی روستا ندارد. عوامل نهادی و اقتصادی به‌طور مستقیم اثر معنی‌دار بر توسعه کارآفرینی روستا در شهرستان شازند دارند. به‌دیگر سخن، به‌طور مستقیم، عامل نهادی ۳۲/۳ درصد و عامل اقتصادی ۳۷/۵ درصد از تغییرات مربوط به متغیر توسعه کارآفرینی روستا را تبیین می‌کنند. از سوی دیگر، دو ضریب ۰/۹۱۳ و ۰/۸۳۲ نیز نشان می‌دهد که متغیرهای نهادی و آموزشی به‌طور غیرمستقیم از طریق متغیرهای میانجی بر توسعه کارآفرینی روستا اثر معنی‌دار دارند (جدول ۱۰). نتایج بررسی ضریب مسیر برای درک اهمیت نسبی هر متغیر در جهت‌گیری به سمت توسعه کارآفرینی روستا در شهرستان شازند نشان داد که برای رسیدن به توسعه کارآفرینی روستایی، ابتدا باید سیاست‌گذاری در مسیرهای غیرمستقیم مورد تأکید قرار گیرد؛ به‌دیگر سخن، باید عامل نهادی با سیاست‌گذاری مناسب در مسیر تقویت عامل اقتصادی حرکت کند و عامل آموزشی به تنوع‌سازی، تقویت و بهبود نهادهای حمایتی برای توسعه کارآفرینی روستا بینجامد.

جدول ۱۰- مقدار ضریب مسیر و آماره t متغیرهای مکنون مدل تحقیق

مسیر	ضریب مسیر	آماره t	سطح معنی‌داری	نتیجه فرضیه
عامل نهادی ← عامل اقتصادی	۰/۹۱۳	۲۷/۰۰۲۳	۰/۰۰۰	رابطه معنی‌دار
عامل آموزشی ← عامل نهادی	۰/۸۳۲	۲۷/۸۷۰	۰/۰۰۰	رابطه معنی‌دار
عامل اقتصادی ← توسعه کارآفرینی	۰/۳۷۵	۲/۹۷۵	۰/۰۰۰	رابطه معنی‌دار
عامل نهادی ← توسعه کارآفرینی	۰/۳۲۳	۲/۴۰۸	۰/۰۰۹	رابطه معنی‌دار
عامل آموزشی ← توسعه کارآفرینی	-	۱/۲۰۳	۰/۱۳۵	عدم رابطه معنی‌دار

مأخذ: یافته‌های پژوهش

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

مقوله کارآفرینی به‌عنوان یکی از ضرورت‌های برنامه‌های توسعه روستایی جایگاه و اعتباری ویژه دارد. از این‌رو، پژوهشگران، سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان کشورهای مختلف بر

الزام سیاست‌گذاری هدفمند، هوشیارانه و اندیشمندانه برای توسعه کارآفرینی روستایی در راستای دستیابی به رشد پایدار و فراگیر تأکید می‌کنند (Todaru, 2012). نتایج پژوهش حاضر گویای تأثیرگذاری مؤلفه‌های آموزشی، اقتصادی و نهادی بر توسعه کارآفرینی روستایی بوده و از این لحاظ، با نتایج مطالعات حسینی‌نیا و فلاحی (Hosseiniinia and Fallahi, 2017)، کشاورز (Keshavarz, 2019)، رضایی و همکاران (Rezaei et al., 2018) و ولانی و همکاران (Valaei et al., 2015) هم‌راستا است. اما اثرگذاری این مؤلفه‌ها بر توسعه کارآفرینی روستایی همیشه به صورت مستقیم نیست. نتایج تحقیق حاضر نشان داد که عامل آموزشی به طور مستقیم اثر معنی‌دار بر توسعه کارآفرینی روستا نمی‌گذارد، ولی اثر غیرمستقیم آن معنی‌دار است؛ به دیگر سخن، برای توسعه کارآفرینی روستا در شهرستان شازند، باید آموزش منجر به بهبود، تقویت و ارتقای عامل نهادی شود. در واقع، در شهرستان شازند، نباید انتظار داشت که تنها با برگزاری کلاس‌ها و دوره‌های آموزشی در زمینه کارآفرینی و ارتقای دانش و آگاهی‌های تخصصی و مهارتی کارآفرینانه و یا دسترسی مناسب به مراکز آموزشی و ترویجی تأثیری معنی‌دار در توسعه کارآفرینی روستا اتفاق بیفتد؛ از این رو، باید در سیاست‌گذاری‌ها به این نکته توجه داشت که عامل آموزشی در مسیر غیرمستقیم با تأثیرگذاری بر عامل نهادی بهترین نتیجه را در توسعه کارآفرینی روستا ایجاد خواهد کرد؛ به عبارتی، عامل مداخله‌گر آموزشی باید در این شهرستان به گسترش، تنوع و توسعه عامل‌های نهادی دولتی و غیردولتی مؤثر برای ایجاد حمایت‌های لازم در ابعاد مختلف کارآفرینی روستا بینجامد تا بستر مناسب برای روند توسعه کارآفرینی روستا فراهم شود. یافته‌های پژوهش حاضر با نتایج تحقیقات یوهانیسون (Johannisson, 1991) و انوانکو و اُککه (Nwankwo and Okeke, 2017) هم‌راستا است. بر اساس آزمون نیکویی برازش مدل، می‌توان نتیجه گرفت که مدل از برازش مناسب برای نشان دادن مسیرهای اثرگذار در رسیدن به توسعه کارآفرینی روستایی برخوردار است (GOF=۰/۳۸۹). از این رو، بر اساس نتایج به دست آمده، در سیاست‌گذاری‌های توسعه کارآفرینی روستا، باید نه تنها به مسیرهای مستقیم که عوامل میانجی‌گری مانند عوامل اقتصادی

و نهادی را به توسعه کارآفرینی منتهی می‌سازد، بلکه به اثرهای غیرمستقیم این عوامل بر یکدیگر نیز توجه و تأکید شود و اقدامات لازم در راستای ایجاد، بهبود، تقویت و ارتقای آنها صورت گیرد. از آنجا که عامل آموزشی تأثیر معنی‌دار بر عامل نهادی دارد، در همین راستا، پیشنهاد می‌شود که سازمان‌های ترویج کشاورزی بدان دسته از فعالیت‌های آموزشی اقدام کنند که منجر به ایجاد تشکل‌ها، انجمن‌ها و نهادهای حمایتی کارآفرینی روستا شود؛ به دیگر سخن، فعالیت‌های آموزشی را در راستای تقویت چنین نهادهایی در دستور کار خود قرار دهند. با توجه به نتایج پژوهش حاضر، مؤثرترین عامل با اثرگذاری مستقیم در توسعه کارآفرینی روستایی عامل اقتصادی شناخته شده است، که با نتایج پژوهش‌های صادقلو و همکاران (Sadeghloo et al., 2018)، علوی‌زاده (Alavizadeh, 2017) و قادرمرزی و جمینی (Ghadermarzi and Jamini, 2017) همخوانی دارد؛ از این رو، پیشنهاد می‌شود که سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و مدیران روستایی در راستای بهبود این مؤلفه به‌ویژه در زمینه فراهم‌سازی فضا برای جذب سرمایه‌گذاری، رفع موانع توانمندسازی مالی کارآفرینان روستایی و زیرساخت‌های لازم برای ایجاد شبکه‌های بانکی مناسب برای اعطای تسهیلات کم‌بهره به مناطق کم‌برخوردار و روستایی، اقدامات لازم را انجام دهند.

منابع

1. Akbari, K. (2007). The role of educational-research system in entrepreneurship development. Tehran: Ministry of Agriculture-Jahad. (Persian)
2. Alavizadeh, S.A.M. (2017). Entrepreneurship and its role in sustainable rural development (case study: Ilam province). *Ilam Culture*, 18(56-57): 154-170. (Persian)
3. Bani-Asadi, N., Sadegh, E. and Ahmad, K. (2013). Factors influencing the development of rural entrepreneurship: a case study of Iran. *Advances in Environmental Biology*, 7(8): 1930-1936.
4. Boudreaux, C.J. (2019). Entrepreneurship, institutions, and economic growth: Does the level of development matter? Munich Personal RePEc Archive. Available at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/id/eprint/94244>.

5. Chatterjee, R., Mukherjee, D., Chakraborty, G. and Deb, M.AK. (2017). Factors influencing growth of rural entrepreneurship in Tripura: a socio-economic perspective. *The Journal of Innovations*, 12(1): 47-57.
6. Ebrahimi, M.S., Khatounabadi, S.A. and Bani-Asadi, N. (2014). Rural entrepreneurship development components (case study: Kerman County). *Journal of Entrepreneurship and Agriculture*, 1(1): 83-92. (Persian)
7. Esmaeilpour, F., Malek-Hosseini, S., Jiriae, M., Mohammadi, G. and Mashhadi, A. (2015). Markazi province studies. Tehran: Iran Printing and Publishing Textbooks Company, Ministry of Education. (Persian)
8. Fallah Haghighi, N. (2017). Pyramid of rural entrepreneurship development based on the principles of EU rural development policies. *Journal of Entrepreneurship in Agriculture*, 4(1): 115-131. (Persian)
9. Fattahi, H R. and Tabbakhian, N. (2017). Government policy and exploitation of entrepreneurship opportunities. *Journal of Fiscal and Economic Policies*, 4(16): 151-173. (Persian)
10. Ghadermarzi, H. and Jamini, D. (2017). Identification of determinants of entrepreneurship development in rural settlements (case study: Kamyaran County, Kurdistan province). Paper Presented at the First International Conference on Economic Planning, Sustainable and Balanced Economic Development and Approaches, Kurdistan University, Iran. (Persian)
11. Ghadermarzi, H., Jamshidi, A., Jamini, D. and Nazari, S.H. (2015). Identificating the obstacles of rural women's entrepreneurship development (case study: Shalil sub-district, Ardal County). *Journal of Regional Planning*, 5(17): 103-118. (Persian)
12. Hassan-Moradi, N. (2006). Entrepreneurship management. Karaj: Institute for Management Research and Training. (Persian)
13. Hosseini, M.H., Kamali Moghaddam, S. and Harandi, A. (2019). Designing model for medical students empowerment of value creating university. *Journal of Educational Strategies in Medical Sciences*, 11(51): 129-138. (Persian)
14. Hosseininia, Gh. and Fallahi, H. (2017). Factors affecting the development of rural entrepreneurship: a case study on the rural areas of Manoojan County. *Journal of Rural Research*, 8(1): 22-37. (Persian)
15. Imani, A., Yaghoubi, N. and Mobaraki, M. (2017). Identification and prioritization of the cooperative sector's policies of entrepreneurship development. *Journal of Entrepreneurship Development*, 10(1): 21-39. (Persian)
16. Johannisson, B. (1991). University training for entrepreneurship: Swedish approaches. *Entrepreneurship and Regional Development*, 3(1): 67-82.

17. Keshavarz, M. (2019). Investigation of determinants and drivers of rural entrepreneurship development in Iran: a meta-analysis. *Iranian Journal of Agricultural Economics and Development Research*, 49(4): 765-778. (Persian)
18. Kulkarni, S.M. and Narkhede, P.A. (2016). Rural development: trends, opportunities and challenges in 21st, entrepreneurship and rural development. PCET's S B Patil Institute of Management, Pune. Available at https://www.researchgate.net/publication/313798944_Entrepreneurship_and_Rural_development. Retrieved at 26 June, 2019.
19. Lekhanya, L.M. and Visser, K. (2016). Risks and factors contributing towards rural entrepreneurial orientation growth of business in an emerging economy. *Risk Governance and Control: Financial Markets and Institutions*, 6(4): 72-83. Available at https://virtusinterpress.org/IMG/pdf/10-22495_rcgv6i4art10-2.pdf.
20. Moghaddam, A. and Kamalian, A.R. (2018). A conceptual model based on an entrepreneurial approach to improve the efficiency of HRM. *Journal of Research Educational System*, 12(Special Issue): 559-578. (Persian)
21. Nazariyan, M. and Hosseini, M. (2015). Effective economic factors in entrepreneurship development of agricultural cooperatives in Tehran province. *Quarterly Journal of Cooperation and Agriculture*, 4(15): 119-134. (Persian)
22. Nwankwo, F.O. and Okeke, C.S. (2017). Rural entrepreneurship and rural development in Nigeria. *Africa's Public Service Delivery and Performance Review*, 5(1): 1-7.
23. Petrin, T. (1994). Entrepreneurship as an economic force in rural development. Paper Presented at the 7th FAO/REU International Rural Technical Series, Development Summer School, Herrsching, Germany.
24. Ranjbar, A., Daneshvar, G. and Kalantari, Kh. (2019). Strategies formulation for development of horticultural crops processing industries in Markazi province. *Iranian Journal of Agricultural Economics and Development Research*, 50, 123-136. (Persian)
25. Rezaei, B., Kareizi, D. and Najafpour, H. (2017). Reviewing the barriers and challenges of green entrepreneurship development in agriculture. *Journal of Entrepreneurship in Agriculture*, 3(1): 35- 53. (Persian)
26. Rezaei, B., Naderi, N. and Rostami, S. (2018). Strategic analysis of green entrepreneurship development in agriculture (case study: Kermanshah County). *Iranian Agricultural Extension and Education Journal*, 14(1): 27-51. (Persian)

27. Sadeghloo, T., Heydari Sarban, V. and Gholizadeh, S. (2018). Evaluation of development capacity of entrepreneurship in rural areas with an approach to development and diversification of rural economy (case study: rural district of Bezeqi). *Geography and Development Iranian Journal*, 15(49): 37-58. (Persian)
28. Sharghi, T. and Bagheri, F.S. (2019). An analysis of the component of education in entrepreneurship development from the viewpoint of rural entrepreneurs: a case study of Shazand County, Markazi province. Paper Presented at the Second International Conference on Agricultural Science, Environment and Urban and Rural Development. (Persian)
29. Sharma, M., Chaudhary, V., Bala, R. and Chauhan, R. (2013). Rural entrepreneurship in developing countries: challenges, problems and performance appraisal. *Global Journal of Management and Business Studies*, 3(9): 1035-1040.
30. SCSi (2014). Province at a glance - Markazi province. Tehran: Statistical Center and Strategic Information (SCSi). Available at www.amarkar.ir/handler/getfile.ashx?type=pubandid=285. Retrieved at 21 January, 2019. (Persian)
31. SCI (2016). Labor force survey results, Summer 2016. Tehran: Statistical Center of Iran (SCI). Available at
32. https://www.amar.org.ir/Portals/0/Files/fulltext/1395/n_ank_95-2.pdf. Retrieved at 21 January, 2019. (Persian)
33. Todaru, M. (2012). Third world economic development. Translated by Gh. A. Farjad. Tehran: Kohsar. (Persian)
34. Valaei, M., Abdollahi, A., Manafi-Azar, R. and Safari, N. (2015). Analyzing the the factors affecting the rural sustainable development eith emphasis on entrepreneurship (case study: northern Marhamatabad sub-district, Miandoab County). *Journal of Regional Planning*, 5(19): 149-162. (Persian)
35. Varkianipour, N., Hosseini, S.M.R., Samiee, R. and Sharifi, M. (2019). Providing the entrepreneurship development model for women: with a sustainable rural development appriach in Golestan. *Scientific Journals Management System: Applied Researches in Geographical Sciences*, 19(54), 147-166. (Persian)
36. Yari Orkodel, A., Pouyanfar, A., Fawandi, F. and Nooshafarin, B. (2011). The role of micro credit funds in sustainable management of natural resources (case study: International Carbon Sequestration Project). *Journal of Forest and Rangeland*, 89: 68-73. (Persian)